

สถานการณ์การผลิตและการบริโภคทุเรียนของโลกและการส่งออกทุเรียนของไทย¹

สมพร อิศวิลานนท์²

บทนำ

ในช่วงทศวรรษที่ผ่านมา การส่งออกทุเรียนของไทยได้ขยายตัวเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว ด้านหนึ่งเป็นผลจากการขยายตัวของอุปสงค์การบริโภคทุเรียนในตลาดการค้าระหว่างประเทศ โดยเฉพาะจากตลาดการนำเข้าของจีนที่เพิ่มขึ้นอย่างก้าวกระโดด ซึ่งได้ส่งผลต่อการปรับตัวของราคาทุเรียนทั้งในตลาดส่งออกและตลาดภายในประเทศ ราคาที่ปรับตัวสูงขึ้นได้สร้างแรงจูงใจต่อการขยายพื้นที่การเพาะปลูกและผลผลิตทั้งในประเทศไทยและในแหล่งผลิตทุเรียนดั้งเดิมดั้งเช่น ประเทศมาเลเซีย อินโดนีเซียและฟิลิปปินส์ อีกทั้งยังมีการขยายพื้นที่เพาะปลูกไปในแหล่งผลิตใหม่ๆ เช่น ประเทศกัมพูชา เวียดนาม และเมียนมา รวมถึงรัฐในภาคเหนือของประเทศออสเตรเลีย ซึ่งแม้ว่าในขณะนี้การเพิ่มขึ้นของอุปทานผลผลิตโดยรวมจะยังไม่ได้เพิ่มขึ้นอย่างก้าวกระโดด แต่เป็นที่ห่วงเกรงกันว่าภายในทศวรรษข้างหน้าการขยายตัวของผลผลิตทุเรียนจะมีมากขึ้น หากปัจจัยทางด้านอุปสงค์ทุเรียนในตลาดการค้าโลกมีข้อจำกัดเกิดขึ้นแล้ว ย่อมจะส่งผลกระทบต่อราคา ตลอดจนรายได้ของเกษตรกรตามมา ในบทความนี้ต้องการนำเสนอข้อมูลเบื้องต้นเกี่ยวกับสถานการณ์การผลิต การบริโภค และตลาดการค้าทุเรียนของโลก รวมถึงการผลิตและการส่งออกทุเรียนของไทยและคู่แข่งทางการค้าบางประเทศ เพื่อเป็นข้อมูลให้กับภาคีหุ้นส่วนในเวทีเสวนา และรวมถึงผู้สนใจ เพื่อสร้างความเข้าใจและนำไปใช้ในการขยายบริบทของประเด็นเชิงเนื้อหาสู่การศึกษาค้นคว้าในรายละเอียดต่อไป

การผลิตทุเรียนของโลก

ทุเรียนมีถิ่นกำเนิดในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ โดยมีแหล่งผลิตที่สำคัญในประเทศไทย อินโดนีเซีย มาเลเซีย และฟิลิปปินส์ อย่างไรก็ตาม ในแต่ละประเทศจะมีสายพันธุ์ทุเรียนซึ่งเป็นไม้ผลท้องถิ่นที่แตกต่างกันไป รวมแล้วหลายร้อยพันธุ์ แต่พันธุ์ที่นิยมในทางการค้ามีไม่มากนัก สำหรับในประเทศไทยพันธุ์ทุเรียนที่เป็นที่นิยม ในทางการค้าได้แก่ หมอนทอง ชะนี ก้านยาว และกระดุม เป็นต้น ส่วนในประเทศมาเลเซียพันธุ์ที่เป็นที่นิยมและมีชื่อเสียงได้แก่ พันธุ์มูซังคิงส์ (Musang King) พันธุ์มูซังควีน (Musang Queen) พันธุ์ D24, D160 และ Hajah Hasmah³ เป็นต้น ส่วนในเวียดนามพันธุ์ที่แพร่หลายได้แก่ Sau Rieng Ri6 Sau Rieng Chin Hoa⁴ รวมถึงพันธุ์หมอนทอง และพันธุ์ชะนีของไทยที่นำไปปลูกในเวียดนาม

ในปี 2559 พื้นที่เพาะปลูกทุเรียนในแหล่งผลิตที่สำคัญ 5 ประเทศ ประกอบด้วย ไทย อินโดนีเซีย มาเลเซีย ฟิลิปปินส์ และเวียดนาม มีพื้นที่เพาะปลูกรวมกันประมาณ 1.43 ล้านไร่ หรือประมาณ 276.50 พันเฮกตาร์⁵ โดยไทยมีพื้นที่ปลูกทุเรียนสูงสุดประมาณ ร้อยละ 31.77 รองลงมาได้แก่ อินโดนีเซีย ร้อยละ 26.80 มาเลเซีย ร้อยละ 22.34 เวียดนาม ร้อยละ 11.83 และฟิลิปปินส์ ร้อยละ 7.26

¹ บทความนี้สำหรับใช้ประกอบในเวทีเสวนา “ส่องอนาคตตลาดทุเรียนส่งออกไทย” จัดโดย สถาบันคลังสมองของชาติ ร่วมกับ สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม (สกสว.) วันที่ 7 มิถุนายน 2562

² นักวิชาการอาวุโส สถาบันคลังสมองของชาติและผู้ประสานงาน สำนักประสานงานวิจัยเชิงนโยบายเกษตรและเสริมสร้างเครือข่ายงานวิจัยเชิงนโยบาย สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม (สกสว.)

³ <http://www.nationmultimedia.com/detail/breakingnews/3035772>

⁴ Vietnam Durian Variety; <https://www.yearofthedurian.com/2012/08/vietnamese-durian-varieties.html>

⁵ เป็นข้อมูลที่รวบรวมจากหลายแหล่ง ได้แก่สถิติการเกษตรของประเทศไทย ปี 2561 ข้อมูลของอินโดนีเซีย ฟิลิปปินส์ มาเลเซีย และอินโดนีเซีย จากประชาไท (2018) “อนาคตทุเรียนไทยภายใต้ความท้าทาย; <https://prachatai.com/journal/2018/07/78050>

การเพาะปลูกทุเรียนในกัมพูชา⁶ ลาว เมียนมา รวมถึงในพื้นที่ทางตอนเหนือของประเทศออสเตรเลีย จัดเป็นแหล่งเพาะปลูกใหม่ มีพื้นที่ที่ให้ผลผลิตไม่มากและยังไม่เพียงพอับความต้องการของผู้บริโภค ภายในประเทศนั้นๆ แหล่งเพาะปลูกใหม่ในประเทศดังกล่าวเป็นพันธุ์ที่นำมาจากประเทศไทย ซึ่งได้แก่พันธุ์ หมอนทอง และชะนี เป็นต้น

ฤดูเก็บเกี่ยวทุเรียนมีความแตกต่างกันไปในแต่ละประเทศ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับสภาพภูมินิเวศของแต่ละประเทศ ตลอดจนสภาพแวดล้อมของภูมิอากาศในแหล่งผลิตนั้นๆ เป็นสำคัญ โดยทุเรียนของไทยส่วนมากจะมีช่วงฤดูเก็บเกี่ยวระหว่างเดือนเมษายนถึงกันยายน ในมาเลเซียตะวันตกหรือในคาบสมุทรมลายา และเวียดนาม จะมีฤดูเก็บเกี่ยวใกล้เคียงกับฤดูเก็บเกี่ยวทุเรียนของไทย สำหรับฤดูเก็บเกี่ยวทุเรียนในฟิลิปปินส์จะเริ่มช้ากว่า ฤดูเก็บเกี่ยวของไทยและมาเลเซียได้ประมาณ 2 - 3 เดือน โดยจะมีฤดูเก็บเกี่ยวในช่วงเดือนสิงหาคมถึง พฤศจิกายน ส่วนฤดูเก็บเกี่ยวทุเรียนในอินโดนีเซียจะมีฤดูเก็บเกี่ยวเริ่มจากเดือนมิถุนายนจนถึงเดือน กุมภาพันธ์ของปีถัดไป เช่นเดียวกับฤดูเก็บเกี่ยวทุเรียนในมาเลเซียตะวันออกแถบเกาะบอร์เนียว ด้วยเช่นกัน (ตารางที่ 1)

ตารางที่ 1 ฤดูเก็บเกี่ยวทุเรียนของประเทศที่เป็นแหล่งผลิตสำคัญ

ประเทศ	ม.ค.	ก.พ.	มี.ค.	เม.ย.	พ.ค.	มิ.ย.	ก.ค.	ส.ค.	ก.ย.	ต.ค.	พ.ย.	ธ.ค.
ไทย												
มาเลเซีย (W)												
มาเลเซีย (E)												
อินโดนีเซีย												
ฟิลิปปินส์												
เวียดนาม												

Source: <http://durianinfo.blogspot.com/p/durian-seasons-in-durian-production.htm>

ในช่วงปี 2555 - 2560 พบว่าอุปทานผลผลิตเฉลี่ยโดยรวมของโลกมีประมาณ 2.13 ล้านตัน (น้ำหนักผลทุเรียนสด) โดยอินโดนีเซียเป็นแหล่งผลิตรายใหญ่มีผลผลิตเฉลี่ย ร้อยละ 39.40 ล้านตัน ของผลผลิตทุเรียนโลก รองลงมาได้แก่ ไทย ร้อยละ 27.64 มาเลเซีย ร้อยละ 16.32 เวียดนาม ร้อยละ 12.74 และฟิลิปปินส์ ร้อยละ 3.90 ตามลำดับ (ตารางที่ 2)

ประเทศที่มีการเพาะปลูกทุเรียนเชิงการค้าและมีการลงทุนวิจัยเกี่ยวกับการพัฒนาสายพันธุ์ทุเรียน เพื่อให้ตอบสนองกับความต้องการของผู้บริโภคอย่างต่อเนื่อง ได้แก่ ไทย มาเลเซีย และเวียดนาม สำหรับการเพาะปลูกและการผลิตทุเรียนในประเทศอินโดนีเซียจะมีความแปรปรวนของผลผลิตค่อนข้างสูง ทั้งนี้เป็นเพราะการเพาะปลูกทุเรียนในประเทศดังกล่าวยังเป็นการทำการเกษตรแบบกึ่งยังชีพ มีการจัดการฟาร์มหรือพื้นที่เพาะปลูกอยู่ในระดับต่ำและส่วนมากปล่อยไปตามธรรมชาติ การปรับปรุงพันธุ์มีการพัฒนาการน้อย พันธุ์ที่เกษตรกรใช้ในการเพาะปลูกส่วนใหญ่จึงยังเป็นพันธุ์พื้นเมืองดั้งเดิมที่คุณภาพของเนื้อทุเรียนไม่ได้เป็นไปตามความต้องการของตลาด เช่นเดียวกับฟิลิปปินส์ แหล่งผลิตทุเรียนที่สำคัญของฟิลิปปินส์จะอยู่ในพื้นที่ของเกาะมินดาเนาและการเพาะปลูกทุเรียนของเกษตรกรในฟิลิปปินส์ยังเป็นกึ่งยังชีพ ผลผลิตยังมีจำนวนน้อยและคุณภาพของเนื้อทุเรียนและรูปแบบของระบบการผลิตยังไม่สามารถแข่งขันในตลาดส่งออกได้ ผลผลิตทุเรียนทั้งของอินโดนีเซียและฟิลิปปินส์จึงเป็นการจำหน่ายให้กับผู้บริโภคภายในประเทศเป็นสำคัญ

⁶ อัคร พิศาลานิชย์ (2561) “ทุเรียนอาเซียน” รายงานว่าในกัมพูชามีพื้นที่เพาะปลูกทุเรียนประมาณ 7,456 ไร่ <https://www.posttoday.com/aec/column/550053>

ตารางที่ 2 ผลผลิตทุเรียน (ในรูปของน้ำหนักสด) ของ 4 ประเทศ ที่เป็นแหล่งผลิตที่สำคัญ ปี พ.ศ. 2555 - 2560

ปี	ไทย ^{1/}	มาเลเซีย ^{2/}	อินโดนีเซีย ^{3/}	ฟิลิปปินส์ ^{4/}	เวียดนาม	รวม
2555	524,419	347,704.	888,130	85,961	233,492 ^{5/}	2,079,706
2556	569,313	373,082	759,060	91,212	259,436 ^{6/}	2,052,103
2557	631,773	351,518	859,120	80,334	278,802 ^{5/}	2,201,547
2558	601,017	368,271	995,730	87,382	265,901 ^{5/}	2,318,301
2559	512,451	302,646	735,420	71,444	253,000 ^{7/}	1,874,961
2560	661,603	340,812 ^{5/}	795,210	80,390 ^{5/}	336,900 ^{8/}	2,214,915
เฉลี่ย 2555 - 60	588,429	347,339	838,778	83,121	271,255	2,128,922
ร้อยละ	27.64	16.32	39.40	3.90	12.74	100.00

ที่มา: ¹ สถิติการเกษตรของไทย (หลายฉบับ) สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร

²Suhana Safari et al. Durian as New Source of Malaysia's Agricultural Wealth in FFTC Agricultural Policy Platform; http://ap.fttc.agnet.org/ap_db.php?id=904 สำหรับข้อมูลปี 2560 ได้จากการประมาณการ

³<https://www.statista.com/statistics/706504/production-of-durian-in-indonesia/>

⁴Department of Agriculture Bureau of Plant Industry, Philippines. “Durian Production Guide”

⁵ประมาณการโดยผู้เขียน.

⁶กระทรวงเกษตรและการพัฒนาชนบทเวียดนาม อ้างโดยอัทธี พิศาลวานิช (2561) ใน <https://www.posttoday.com/aec/column/>; สำนักงานส่งเสริมการค้าระหว่างประเทศ ณ นครโฮจิมินห์ (2558) “การปลูกและตลาดบริโภคทุเรียนเวียดนาม”

⁷Sabin Altendorf (2018) “Minor Tropical Fruits: Mainstreaming a Niche Market; <http://www.fao.org/fileadmin/templates/est/com>

⁸กระทรวงการเกษตรและการพัฒนาชนบทเวียดนาม อ้างโดยสำนักงานส่งเสริมการค้าในต่างประเทศ ณ กรุงเทพมหานคร (2560) “สถานการณ์ตลาดผลไม้ของเวียดนาม”

การบริโภคทุเรียนของโลก

ทุเรียนเป็นผลไม้ที่มีกลิ่นจำเพาะ โดยทั่วไปทุเรียนแต่ละผลประกอบด้วยส่วนที่เป็นเปลือก ร้อยละ 55 ถึง 66 ส่วนที่เป็นเมล็ด ร้อยละ 12 ถึง 15 และส่วนที่เป็นเนื้อบริโภคได้ ร้อยละ 22 ถึง 30 ทั้งนี้ ขึ้นอยู่กับพันธุ์ เป็นสำคัญ เนื้อทุเรียนจัดได้ว่าเป็นผลไม้ที่ให้พลังงานสูง เนื้อ 100 กรัม จะให้พลังงานระหว่าง 134 ถึง 187 กิโลแคลอรี⁷ และเนื้อในของทุเรียนจะมีองค์ประกอบของสารอาหารได้แก่ คาร์โบไฮเดรต โปรตีน ไขมัน และมีธาตุอาหารหลายชนิด เช่น โพแทสเซียม ฟอสฟอรัส และแคลเซียม เป็นต้น ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับชนิดของพันธุ์ทุเรียน ข้อมูลจาก Plantations International and Durian Harvests⁸ ได้รายงานว่ามีมาเลเซียเป็นประเทศที่มีการบริโภคทุเรียนต่อคนต่อปีของประชากรสูงที่สุด 11.0 กิโลกรัม รองลงมาได้แก่ ไต้หวัน 3.20 กิโลกรัม สิงคโปร์ 3.18 กิโลกรัม บรูไน 3.09 กิโลกรัม อินโดนีเซีย 2.40 กิโลกรัม ฮองกง 2.31 กิโลกรัม ไทย 1.46 กิโลกรัม มาเก๊า 1.37 กิโลกรัม เวียดนาม 0.92 กิโลกรัม และจีน 0.21 กิโลกรัม

สำหรับจีนแม้จะมีอัตราการบริโภคต่อคนยังอยู่ในระดับต่ำ แต่การเพิ่มขึ้นของรายได้ต่อหัวของประชากรจีนย่อมส่งผลกระทบต่อความต้องการบริโภคทุเรียนมากขึ้นตามมา อีกทั้งจำนวนประชากรจีนที่มีมากถึงประมาณ 1,400 ล้านคน การขยายตัวของอุปสงค์การบริโภคภายในประเทศจีนจะมีผลต่อปริมาณการนำเข้าทุเรียนของจีนอย่างมาก

⁷ <http://www.arda.or.th/kasetinfo/south/durian/used/01-02.ph>

⁸ Plantation International (2017) “Durian Global Market Report”; <http://www.plantationsinternational.com/docs/durian-market.pdf>.

ปริมาณความต้องการบริโภคทุเรียนโลกยังไม่มีกรรวบรวมไว้อย่างเป็นระบบและข้อมูลของแต่ละประเทศมีการนำเสนอไว้อย่างจำกัด ทำให้การจัดหาข้อมูลปริมาณการบริโภคทุเรียนของโลกในภาพรวมไม่อาจจัดทำได้ การที่ทุเรียนเป็นสินค้าที่เน่าเสียหายง่ายและจะต้องจัดส่งสู่ตลาดทันทีหลังการเก็บเกี่ยว การเก็บสต็อกข้ามปีอย่างเช่นกรณีของธัญพืชจึงทำได้ ส่งผลให้คาดการณ์ได้ว่าปริมาณการบริโภคทุเรียนในแต่ละปีจะมีปริมาณใกล้เคียงกับอุปทานผลผลิตทุเรียนในแต่ละปีเช่นกัน เนื่องจากกลไกตลาดและราคาจะทำหน้าที่สำคัญในการสร้างสมดุลของการผลิตและการบริโภค ดังนั้น จึงพออนุมานได้ว่าการบริโภคทุเรียนสดของโลกจะใกล้เคียงกับอุปทานกล่าวคือประมาณ 2 ล้านตัน การบริโภคทุเรียนของอินโดนีเซียจัดเป็นลำดับหนึ่ง (ประมาณร้อยละ 40) รองลงมาได้แก่ จีน มาเลเซีย และไทย⁹ อย่างไรก็ตาม ได้มีการคาดการณ์กันว่าความต้องการทุเรียนในตลาดการค้าโลกในปี 2572 จะมีปริมาณระหว่าง 2.63 – 4.13 ล้านตัน¹⁰ ภายใต้แนวโน้มของข้อสมมุติการเติบโตของปัจจัยเกี่ยวข้องข้องตามสถานการณ์ต่างๆ ซึ่งจะส่งผลต่อการขยายตัวของตลาดส่งออกทุเรียนของโลกตามมา

ตลาดการค้าทุเรียนโลก

ตลาดการค้าทุเรียนสดประกอบด้วยตลาดภายในประเทศและตลาดระหว่างประเทศ ตลาดผู้บริโภคภายในประเทศของแต่ละประเทศผู้ผลิตมีบทบาทสำคัญในการรองรับอุปทานผลผลิตภายในประเทศผู้ผลิตนั้นๆ โดยเฉพาะผลผลิตทุเรียนในประเทศอินโดนีเซียและฟิลิปปินส์ ซึ่งมีสัดส่วนการใช้ผลผลิตเพื่อการบริโภคภายในประเทศเกินกว่าร้อยละ 90 ทั้งนี้เพราะระบบการผลิตทุเรียนของอินโดนีเซียและฟิลิปปินส์ยังขาดการจัดทำมาตรฐานการผลิตและการจัดการหลังเก็บเกี่ยว ส่วนเวียดนามนั้นประมาณว่าผลผลิตทุเรียนของเวียดนามร้อยละ 45 ใช้บริโภคภายในประเทศและอีกร้อยละ 55 เป็นการค้าตามชายแดนที่ติดกับจีน ทำให้ข้อจำกัดเรื่อง มาตรฐาน GAP (Good Agricultural Practice) และมาตรฐาน GMP (Good Manufacturing Practice) ลดลง ขณะนี้เวียดนามก็ได้พยายามปรับปรุงระบบสวนทุเรียนให้ได้มาตรฐาน GAP และรวมถึงมาตรฐาน GMP ในกิจกรรมหลังเก็บเกี่ยว อนึ่ง การที่เวียดนามมีชายแดนที่ติดกับจีน การส่งออกทุเรียนของเวียดนามส่วนหนึ่งจึงเป็นการนำเข้าจากไทยและ re-exported ผ่านด่านทางชายแดนตอนเหนือของเวียดนามเข้าไปยังประเทศจีน ในกรณีของมาเลเซียได้มีนโยบายการพัฒนาพันธุ์ทุเรียนมาอย่างต่อเนื่อง และรวมถึงการที่มาเลเซียได้หันมาให้ความสำคัญกับระบบการเพาะปลูกทุเรียนเพื่อการส่งออกมากขึ้น พร้อมกันนี้ได้มีแผนพัฒนาการผลิตทุเรียน ภายใต้ Malaysian National Agro-Food Policy (2011 - 2020)¹¹ อีกทั้งยังจัดให้มีหน่วยงานกลางส่งเสริมการตลาดสินค้าเกษตรของมาเลเซีย (Federal Agricultural Marketing Authority: FAMA) ซึ่งเป็นหน่วยงานปฏิบัติในการกำกับและพัฒนาโซ่อุปทานสินค้าทุเรียนของมาเลเซียเพื่อให้เกิดการขยายตัวในตลาดส่งออก

ประเทศไทยเป็นประเทศเดียวในจำนวนประเทศผู้ส่งออกทุเรียนที่มีสัดส่วนของการส่งออกสูงถึงร้อยละ 70 ส่วนของการใช้ผลผลิตทุเรียนเพื่อการบริโภคภายในประเทศมีสัดส่วนเพียงร้อยละ 30 การที่สวนทุเรียนไทยได้เข้าสู่ระบบมาตรฐาน GAP และระบบการจัดการหลังเก็บเกี่ยวที่ได้มาตรฐาน GMP การจัดทำระบบการจดทะเบียนสำหรับการเป็นผู้ส่งผลทุเรียนสดออกไปนอกราชอาณาจักร ในช่วงเกือบทศวรรษที่ผ่านมาได้ทำให้ความสามารถในการแข่งขันของไทยในตลาดส่งออกทุเรียนมีเหนือกว่าประเทศคู่แข่งรายอื่นๆ

⁹ Durian Harvests (2019) “Global Durian Consumption”; <https://www.durianharvests.com/consumption/>

¹⁰ Durian Harvests (2019) “Global Durian Trade and Demand”; <https://www.durianharvests.com/global-trade/>

¹¹ Suhana Safari et al (2018) “Durian as a New Source of Malaysia’s Agricultural Wealth” in FFTC Agricultural Policy Platform (FFTC-AP); http://ap.fftc.agnet.org/ap_db.php?id=904

การส่งออกทุเรียนสดของโลก (ไม่รวมทุเรียนแช่เย็นและแช่แข็ง และอบแห้ง) ในปี 2560 จากแหล่งผลิตสามประเทศที่สำคัญได้แก่ ไทย มาเลเซีย และเวียดนาม มีอุปทานส่งออกรวมประมาณ 693,748 ตัน¹² ในจำนวนนี้เป็น การส่งออกทุเรียนของไทยจำนวน 490,489 ตัน¹³ เวียดนาม 185,295 ตัน¹⁴ และมาเลเซีย 18,000 ตัน¹⁵ หรือคิดเป็นสัดส่วนร้อยละ 76.18, 21.01 และ 2.81 ตามลำดับ

การจัดการการผลิตให้เป็นไปตามมาตรฐานการผลิตและมาตรฐานความปลอดภัยของสวนทุเรียนไทย การขึ้นทะเบียนสวนทุเรียนที่ได้มาตรฐาน รวมถึงการที่ไทยเป็นประเทศแรกในกลุ่มอาเซียนที่ได้จัดทำข้อตกลง FTA กับจีนในหมวดสินค้าผักผลไม้ที่มีอัตราภาษีการนำเข้าและส่งออกเป็นศูนย์มาตั้งแต่ปี 2546 ประกอบกับ พันธุ์ทุเรียนของไทยมีรสชาติเป็นที่ชื่นชอบของผู้บริโภคในจีน อีกทั้ง การค้าทุเรียนออนไลน์ในตลาดจีนที่ได้ขยายตัวอย่างรวดเร็วในช่วง 2 - 3 ปีที่ผ่านมาได้เป็นแรงขับเคลื่อนต่อการขยายตัวของตลาดทุเรียนในจีนเพิ่มขึ้นอย่างมาก การส่งออกทุเรียนของไทยไปยังจีนมีทั้งที่ส่งออกโดยตรงไปยังจีนและการส่งออกผ่าน เวียดนาม มาเก๊า และฮ่องกง ก่อนเข้าสู่ตลาดจีน

สำหรับกรณีของมาเลเซียพบว่า การส่งออกทุเรียนไปยังจีนมีจำนวนไม่มากนักได้จำกัดอยู่เฉพาะเนื้อทุเรียนแช่เย็นและแช่แข็ง อย่างไรก็ตาม นับตั้งแต่เดือนสิงหาคม 2561 มาเลเซียได้รับการเปิดตลาดจากจีนให้สามารถส่งออกทุเรียนสดแช่เย็นทั้งผลไปยังจีนได้ อีกทั้งมาเลเซียได้ให้ความสำคัญกับการพัฒนาโซ่อุปทานทุเรียนทั้งระบบ เพื่อยกระดับทุเรียนให้เป็นสินค้าส่งออกพรีเมียมของมาเลเซีย โดยได้เร่งปรับปรุงการทำสวนทุเรียนให้ได้มาตรฐานการทำการเกษตรที่ดีและรวมถึงการจัดการหลังเก็บเกี่ยวที่ดีแล้ว ภายใต้ข้อตกลงความร่วมมือกับจีน มาเลเซียยังได้อำนวยความสะดวกแก่นักธุรกิจจากจีนให้มาลงทุนในการทำสวนขนาดใหญ่และการลงทุนในธุรกิจส่งออกทุเรียน รวมถึงการปรับปรุงระบบโลจิสติกส์เพื่อการขนส่ง¹⁶ ซึ่งทำให้คาดการณ์ได้ว่าในอนาคตอันใกล้นี้การส่งออกทุเรียนของมาเลเซียไปยังตลาดจีนจะเพิ่มขึ้นอย่างก้าวกระโดดและจะเป็นคู่แข่งชั้นกับทุเรียนไทยในตลาดการค้าทุเรียนจีนและทุเรียนโลก

สำหรับตลาดนำเข้าทุเรียนโลกในปี 2559 นั้น Durian Harvests¹⁷ รายงานว่ามีจำนวนประมาณ 0.487 ล้านตัน โดยมีจีนเป็นผู้นำเข้าทุเรียนมากที่สุด (ร้อยละ 60) รองลงมาได้แก่ เวียดนาม (ร้อยละ 19) ฮ่องกงและสิงคโปร์ (ร้อยละ 4) เท่ากัน และอื่นๆ (ร้อยละ 6) (ภาพที่ 1)

¹² จาการประมาณการของผู้เขียนโดยใช้ข้อมูลปริมาณการส่งออกทุเรียนสดของไทยบวกด้วยจำนวนส่งออกของมาเลเซียและเวียดนาม

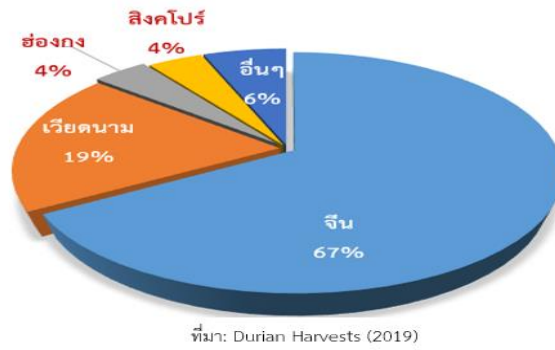
¹³ กรมศุลกากร สถิติการส่งออกผลไม้ข้อมูลปี 2560

¹⁴ ประมาณว่าผลผลิตในปี 2560 ร้อยละ 55 ส่งออกทุเรียนที่เหลือจากการบริโภคภายในประเทศ /การส่งออกทุเรียนของเวียดนามเป็นการค้าตามชายแดนที่ส่งไปยังจีนเป็นสำคัญ

¹⁵ South China Morning Post: <https://www.scmp.com/news/asia/southeast-asia/article/2140226/14000-tonnes-durians-exported-malaysia-last-year>

¹⁶ สำนักงานส่งเสริมการค้าในต่างประเทศ ณ กรุงกัวลาลัมเปอร์ กรมส่งเสริมการค้าระหว่างประเทศ กระทรวงพาณิชย์; https://www.ditp.go.th/contents_attach/226581/226581.pdf

¹⁷ <https://www.durianharvests.com/global-trade/>

ภาพที่ 1 สัดส่วนการนำเข้าทุเรียนของประเทศนำเข้าที่สำคัญ 2559

อนึ่ง จากรายงานของ Newleaf Plantation Berhad จีนมีการนำเข้าทุเรียนอย่างก้าวกระโดดโดยมีมูลค่าของการนำเข้า 840 ล้าน RMB ในปี 2552 มาเป็น 2.68 พันล้าน RMB ในปี 2555 และปรับเพิ่มขึ้นเป็น 4.65 พันล้าน RMB ในปี 2559¹⁸ โดยในปี 2561 จีนเป็นผู้นำนำเข้าทุเรียนมากถึง 430,000 ตัน¹⁹

ตลาดส่งออกทุเรียนของไทย

การส่งออกทุเรียนของไทยมีการส่งออกในรูปแบบของทุเรียนสดเป็นส่วนใหญ่ ทั้งนี้มีปริมาณผลผลิตส่งออกเพิ่มขึ้นจาก 205,569 ตัน เฉลี่ยในช่วงปี 2550 - 52 ขยายตัวเพิ่มขึ้นเป็น 362,594 ตัน และ 463,679 ตัน เฉลี่ยในช่วงปี 2555 - 57 และช่วงปี 2559 - 61 ตามลำดับ โดยมีอัตราการเพิ่มขึ้นของปริมาณอุปทานส่งออกเฉลี่ยร้อยละ 12.14 ต่อปี จากช่วง 2550 - 61 (ตารางที่ 3) และหากพิจารณาในส่วนของมูลค่าของอุปทานผลผลิตส่งออก พบว่าการส่งออกทุเรียนสดของไทยมีมูลค่าขยายตัวเพิ่มจาก 3,270.88 ล้านบาท เฉลี่ยในช่วงปี 2550 - 52 เพิ่มขึ้นเป็น 23,262.78 ล้านบาท เฉลี่ยในช่วงปี 2559 - 61 หรือเพิ่มขึ้นร้อยละ 26.46 ต่อปี เฉลี่ยในช่วง 2550 - 2561 ซึ่งสะท้อนถึงการเพิ่มมูลค่าต่อตันของทุเรียนสดส่งออกอย่างมาก

ตารางที่ 3 ปริมาณและมูลค่าการส่งออกทุเรียนของไทยในช่วงปี 2550 - 2561

เฉลี่ยช่วงปี	ทุเรียนสด	ทุเรียนแช่เย็นและแช่แข็ง	ทุเรียนแห้ง	รวม
ปริมาณ (ตัน)				
2550 - 52	205,569	16,329	565	Na
2555 - 57	362,594	14,900	404	Na
2559 - 61	463,679	17,877	434	Na
การขยายตัวเฉลี่ยต่อปี (%)	12.14	2.42	1.45	
มูลค่า (ล้านบาท)				
2550 - 52	3,270.88	449.64	114.84	3,835.36
2555 - 57	8,658.54	914.09	230.24	9,802.87
2559 - 61	23,262.78	3,029.83	353.37	26,645.98
ร้อยละ	87.30	11.37	1.33	100.00
การขยายตัวเฉลี่ยต่อปี (%)	26.46	23.41	18.29	24.07

ที่มา: คำนวณจากข้อมูลกรมศุลกากร

¹⁸ <http://newleaf.com.my/about-international-market/>

¹⁹ Produce Report (2019) “2018 China Fruit Import Statistics Released”;
<https://www.producereport.com/article/2018-china-fruit-import-statistics-released>

สำหรับการส่งออกทุเรียนแช่เย็นและแช่แข็งมีปริมาณส่งออกเฉลี่ย 16,329 ตันเฉลี่ยในช่วงปี 2550 - 52 ลดลงมาเป็น 14,900 ตัน เฉลี่ยในปี 2555 - 57 และปรับสูงขึ้นเป็น 17,877 ตัน เฉลี่ยในปี 2559 - 61 โดยมีอัตราการขยายตัวค่อนข้างต่ำร้อยละ 2.42 ต่อปี เฉลี่ยในช่วงจากปี 2550 - 61 ในด้านมูลค่าการส่งออกทุเรียนแช่เย็นและแช่แข็ง ได้เพิ่มขึ้นจาก 449.64 ล้านบาท เฉลี่ยในช่วงปี 2550 - 52 เพิ่มสูงขึ้นเป็น 914.09 ล้านบาท และ 3,029.83 ล้านบาท เฉลี่ยในช่วงปี 2555 - 57 และช่วงปี 2559 - 61 ตามลำดับ หรือมีอัตราการขยายตัวของมูลค่าร้อยละ 23.41 ต่อปี เฉลี่ยช่วงปี 2550 - 61

ในช่วงทศวรรษที่ผ่านมา มูลค่าการส่งออกทุเรียนของไทยได้ขยายตัวอย่างมากจากมูลค่าการส่งออก 3, 835.36 ล้านบาท เฉลี่ยในช่วงปี 2550 - 52 เพิ่มสูงขึ้นเป็น 26,645.98 ล้านบาท เฉลี่ยในช่วงปี 2559 - 61 หรือมีมูลค่าเพิ่มขึ้นในอัตราร้อยละ 24.07 ต่อปี เฉลี่ยจากช่วง 2550 - 61 และมีสัดส่วนมูลค่าทุเรียนสดส่งออกถึงร้อยละ 83.41 ของมูลค่าการส่งออกทุเรียนไทยโดยรวมเฉลี่ยในช่วงปี 2559 - 61 การส่งออกทุเรียนแช่เย็นและแช่แข็งและทุเรียนแห้งมีสัดส่วนต่ำเพียงร้อยละ 11.37 และ 1.33 (ตารางที่ 3)

การส่งออกสินค้าทุเรียนสดของไทยจะถูกส่งไปยังภูมิภาคเอเชียตะวันออกและอาเซียนเป็นสำคัญ โดยในปี 2561 มีการส่งออกทุเรียนสดในทุกภูมิภาคโดยรวม 496,915 ตัน ในจำนวนนี้ได้ส่งไปยังภูมิภาคเอเชียตะวันออกมากที่สุดจำนวน 300,543 ตัน (ร้อยละ 60.48) และภูมิภาคอาเซียน จำนวน 195,349 ตัน (ร้อยละ 39.31) ส่วนที่เหลือ จำนวน 1,024 ตัน (ร้อยละ 0.21) ส่งออกไปยังภูมิภาคอื่นๆ ของโลก ดังนั้นอาจกล่าวได้ว่า ผลผลิตทุเรียนของไทยส่งไปยังสองภูมิภาคดังกล่าวรวมกันคิดเป็นร้อยละ 99.79 ของปริมาณส่งออกทุเรียนสดไทยทั้งหมด (ตารางที่ 4)

หากพิจารณาถึงประเทศที่ไทยส่งออกทุเรียนไปมากที่สุดในปี 2561 พบว่า ร้อยละ 40.74 ส่งไปยังตลาดจีน รองลงมา 3 ลำดับได้แก่ เวียดนาม (ร้อยละ 37.76) และฮ่องกง (ร้อยละ 18.07) และมาเลเซีย (ร้อยละ 1.38) ผลผลิตที่ส่งออกไปยังฮ่องกงและเวียดนามนั้นจะถูก re-export ไปยังตลาดจีนเป็นสำคัญ ส่วนการส่งออกไปยังตลาดอื่นๆ ของทุเรียนไทยมีไม่มากนัก

ตารางที่ 4 การส่งออกทุเรียนสดของไทยไปยังตลาดในภูมิภาคต่างๆ ของโลกในปี 2561

ภูมิภาค	ผลผลิต		มูลค่า	
	ตัน	ร้อยละ	ล้านบาท	ร้อยละ
อาเซียน	195,348.74	39.31	10,038.01	33.26
เอเชียตะวันออก	300,542.88	60.48	19,929.06	66.02
รวม	495,891.62	99.79	29,967.07	99.28
ภูมิภาคอื่นๆ	1,023.52	0.21	217.90	0.72
รวมทั้งหมด	496,915.14	100.00	30,184.97	100.00

ที่มา: คำนวณจากข้อมูลกรมศุลกากร ผู้ที่สนใจข้อมูลเพิ่มเติมดูในตารางผนวกที่ 1

การปรับตัวของราคาทุเรียนในตลาดไร่นาของเกษตรกร

การขยายตัวของอุปทานส่งออกทุเรียนของไทยได้ส่งผลต่อการเพิ่มขึ้นของระดับราคาฟาร์มที่เกษตรกรได้รับ โดยในช่วงทศวรรษที่ผ่านมา ราคาทุเรียนที่ระดับฟาร์มได้ปรับตัวเพิ่มขึ้นกว่า 3 เท่าตัว จากระดับราคาเฉลี่ย 20.53 บาทต่อกิโลกรัม ได้ปรับตัวเพิ่มสูงขึ้นเป็น 35.55 บาทต่อกิโลกรัม เฉลี่ยในช่วงปี 2555 - 57 และ 72.01 บาทต่อกิโลกรัม เฉลี่ยในช่วงปี 2559 - 61 ตามลำดับ (ตารางที่ 5) การขยายตัวของ การส่งออกทุเรียนไทยไปยังจีนและเวียดนามส่งผลต่อการเข้ามาทำธุรกิจล้งทุเรียนของผู้ประกอบการจากจีนและเวียดนาม เพื่อ

การส่งออกไปยังตลาดภายในประเทศของตน การเข้ามาทำธุรกิจดังกล่าวมีทั้งการเข้ามาเป็นหุ้นส่วนกับผู้ประกอบการไทย และการเป็นผู้ประกอบการส่งออกโดยตรงและมีนักลงทุนไทยเป็นผู้รวบรวมมาจัดส่งให้ ผู้ประกอบการส่งออกจีนนั้นจะมีช่องทางของโซ่อุปทานการค้าทุเรียนในตลาดปลายทางรวมถึงเครือข่ายในเส้นทางโลจิสติกส์และอำนาจการลงทุน ที่ได้เปรียบกว่าผู้ประกอบการส่งออกของไทย ทำให้เกรงว่าความได้เปรียบของนักลงทุนในโซ่อุปทานการค้าทุเรียนจะพัฒนาไปสู่อำนาจการผูกขาดการค้าทุเรียนไทยไปยังตลาดจีน และอาจส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและเกษตรกรไทยตามมา²⁰ ในอีกแง่มุมหนึ่งให้ความเห็นว่า การที่นักธุรกิจจากจีนเข้ามาซื้อสินค้าจากเกษตรกรเองเป็นเรื่องที่ดี เพราะช่วยกระจายสินค้าให้ไปทั่วประเทศจีน และนักลงทุนกลุ่มทุเรียนมีความหลากหลาย ต่างคนต่างแย่งกันซื้อสินค้า โดยสถานการณ์ที่เป็นอยู่นี้ผู้ที่เสียผลประโยชน์ คือ ล้งไทยรายย่อย ซึ่งจำเป็นต้องปรับตัวให้ทันกับรูปแบบทางการค้าที่เปลี่ยนแปลงไป²¹ ตลอดจนเกษตรกรที่เป็นเจ้าของสวนซึ่งจะต้องยกระดับมาตรฐานการผลิตทุเรียนโดยคำนึงถึงมาตรฐานคุณภาพและมาตรฐานความปลอดภัยซึ่งจะเป็นปัจจัยเอื้อให้เกษตรกรขายผลผลิตได้ในระดับราคาที่สูงขึ้น

ตารางที่ 5 ระดับราคาทุเรียนหอมทองเฉลี่ยในช่วงปี 2550 - 52, 2555 - 57 และ 2559 - 61

	2550 - 52	2555 - 57	2559 - 61
ราคาระดับฟาร์มของทุเรียนหอมทองที่เกษตรกรได้รับ	20.53	35.55	72.01
ร้อยละการเปลี่ยนแปลง	-	73.16	102.53

ที่มา: สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร

บทสรุปและความท้าทาย

การผลิตทุเรียนของโลกได้ขยายตัวเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง อันเป็นผลจากการขับเคลื่อนขยายตัวของอุปสงค์ของตลาดการค้าและการบริโภคทุเรียนของโลก โดยเฉพาะการขยายตัวของตลาดนำเข้าทุเรียนจากจีนในปัจจุบัน แหล่งผลิตที่มีการผลิตทุเรียนมากที่สุดในโลก ได้แก่ อินโดนีเซีย รองลงมาได้แก่ ไทย มาเลเซีย เวียดนาม และฟิลิปปินส์ อย่างไรก็ตามการผลิตทุเรียนของอินโดนีเซียและฟิลิปปินส์เป็นการผลิตเพื่อการบริโภคภายในประเทศเป็นสำคัญ เนื่องจากยังมีข้อจำกัดในเรื่องระบบการผลิตที่ได้คุณภาพและมาตรฐานการส่งออก สำหรับการผลิตทุเรียนของไทยมีจุดเด่นทั้งในด้านคุณภาพและรวมถึงได้มีการจัดระบบสวนภายใต้ระบบการทำเกษตรที่ดี ทำให้ทุเรียนไทยได้รับความเชื่อถือด้านคุณภาพ ในตลาดส่งออกทุเรียนไทยเป็นผู้ถือครองตลาดส่งออกรายใหญ่ในตลาดการค้าทุเรียนโลก โดยเฉพาะการส่งออกทุเรียนสดไปยังประเทศจีน การส่งออกที่ขยายตัวของทุเรียนไทยในช่วงทศวรรษที่ผ่านมา ได้มีผลต่อการปรับตัวของราคาทุเรียนไทยในระดับฟาร์มมากกว่า 3 เท่าตัว ในทศวรรษข้างหน้า คาดว่าอุปสงค์การบริโภคทุเรียนจะยังคงขยายตัวเพิ่มขึ้น อย่างไรก็ตาม ทั้งเวียดนามและมาเลเซียจะมีการปรับตัวในระบบการผลิตและจะก้าวขึ้นมาเป็นคู่แข่งของไทยในตลาดส่งออกของภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ โดยเฉพาะการนำเข้าทุเรียนของจีน

แม้ว่าทุเรียนจะได้ก้าวขึ้นมาเป็นสินค้าดาวเด่นในช่วงครึ่งทศวรรษที่ผ่านมาทั้งในการเป็นสินค้าผลไม้ส่งออกที่มีมูลค่าสูงเป็นลำดับหนึ่งของมูลค่าส่งออกผลไม้ไทยโดยรวม แต่การที่ไทยจะรักษาตลาดทุเรียนส่งออกให้ยั่งยืนและเป็นแหล่งรายได้ที่สำคัญของภาคเศรษฐกิจภาคการเกษตรนั้น มีความท้าทายอย่างมากในการ

²⁰ อัคร พิศาลวานิชย์ และคณะ (2559) “โครงการการเชื่อมโยงสินค้าเกษตรและผลิตภัณฑ์สู่ชายแดนประเทศเพื่อนบ้านและกิจกรรมศึกษาผลกระทบกรณีผู้ประกอบการรับซื้อผลไม้ต่างดาวเข้ามาประกอบธุรกิจในแหล่งผลิตผลไม้ของไทย” ศูนย์ศึกษาการค้าระหว่างประเทศ มหาวิทยาลัยหอการค้าไทย

²¹ อนาคตทุเรียนไทยภายใต้ความท้าทาย; <https://prachatai.com/journal/2018/07/78050>

พัฒนาห่วงโซ่อุปทานให้เป็นห่วงโซ่คุณค่า การพัฒนาระบบโลจิสติกส์ รวมถึงการเฝ้าระวังป้องกันการผูกขาดจากผู้ประกอบการข้ามชาติพร้อมๆ กับการจัดการให้มันวีตรกรรมหนุนเสริมทั้งในกระบวนการผลิตต้นน้ำ กลางน้ำ และปลายน้ำ สร้างกลไกขับเคลื่อนและยกระดับทุเรียนไทยให้เป็นสินค้าพรีเมียมพร้อมๆ กับการเพิ่มคุณค่าและมูลค่าให้เป็นที่ต้องการของผู้บริโภคในตลาดการค้าทุเรียนโลกอย่างยั่งยืน

ตารางผนวกที่ 1 การส่งออกทุเรียนสดของไทยไปยังตลาดในภูมิภาคต่างๆของโลกในช่วงปี 2557-2561

ภูมิภาค	2557	2558	2559	2560	2561
ปริมาณ (ตัน)					
อาเซียน	17,570.17	24,402.68	90509.15	262,699.37	195,348.74
เอเชียตะวันออก	351,575.75	333,299.72	312454.61	226,902.15	300,542.88
เอเชียใต้	2.97	4.01	1.22	6.81	17.44
ตะวันออกกลาง	52.10	60.89	74.30	54.80	61.02
ยุโรป	143.22	61.33	98.30	229.37	123.66
ยุโรปตะวันออก	2.49	0.59	0.80	0.09	0.42
อเมริกาและแคนาดา	183.13	311.40	451.24	498.05	745.95
ออสเตรเลียและหมู่เกาะ	55.62	51.66	44.21	83.88	74.96
แอฟริกา	17.00	0	0.13	0	0.07
อเมริกาใต้	0	0	0	14.47	0
รวม	369,602.46	358,192.28	403,633.96	490,488.99	496,915.14
มูลค่า(ล้านบาท)					
อาเซียน	515.29	755.45	3,099.79	9,908.33	10,038.01
เอเชียตะวันออก	11,883.99	12,422.46	14,303.40	12,057.85	19,929.06
เอเชียใต้	0.10	0.23	0.12	0.43	1.13
ตะวันออกกลาง	4.23	6.37	7.98	6.42	7.57
ยุโรป	10.39	9.17	10.74	18.77	20.23
ยุโรปตะวันออก	3.13	0.87	1.56	0.12	0.94
อเมริกาและแคนาดา	15.70	43.56	72.00	87.06	164.09
ออสเตรเลียและหมู่เกาะ	5.20	9.06	11.56	17.72	23.95
แอฟริกา	0.49	0	0.02	0	0.01
อเมริกาใต้	0	0	0	1.87	0
รวม	12,438.52	13,247.17	17,507.17	22,098.55	30,184.97

ที่มา: คำนวณจากข้อมูลกรมศุลกากร